

En återvändsgränd

När förslaget till nytt program för det socialdemokratiska partiet för någon tid sedan publicerades, mottogs det med måttligt intresse. Oppositionens talesmän och press konstaterade med någon skadeglädje att programmet var lika diffust i de principiella deklARATIONERNA som vagt i de handlingspolitiska anvisningarna. I den socialdemokratiska pressen ansträngde man sig lojalt att visa tillbörlig entusiasm. Men leveropen över de nya djärva målen klang något ihåligt.

Icke förty är programförslaget intresseväckande ur idéhistorisk synpunkt. Accepteras dess principuttalanden, och annat är knappt tänkbart, har den svenska socialdemokratin lämnat den marxistiska idétradition, som var levande ännu i "Efterkrigsprogrammet", och övergått till en ideologi, som närmast kan beskrivas som syndikalistisk. Förslaget hudflänger nämligen lika energiskt privatkapitalism som statskapitalism. Med den senare termen betecknar förslaget det system, som man får genom att som i Sovjetunionen helt förstatliga produktionsmedlen. I stället förordas en "demokratisk socialism", som karakteriseras av två huvudprinciper. Den ena är en obunden hållning till socialisering genom förstatligande — här skall "medborgarintresset" avgöra och även privatföretagande kan vara förtjänt av stöd, om det drivs i en anda av social ansvars känsla. Den andra är att "arbete skall ge makt — inte kapital", vilket låter som en typisk propagandaffras. Men den har förtydligats i uttalandet att de anställda skall ha reellt inflytande i före-

tagen på alla nivåer. "På alla nivåer!" Man säger det inte rent ut, men det måste rimligen bli betydligt att de anställdas representation i företagsstyrelserna skall förstärkas kraftigt. Intressant nog är just detta vad den unge LO-mannen Anders Leion kräver i sin uppmärksammas skrift "Den svenska modellen". Han säger emellertid rent ut vad han vill — nämligen att de anställda skall ha majoritet i företagsstyrelserna.

Så långt går inte programförslaget — och man förstår att dess upphovsmän tvekar inför denna tanke. En sådan politik skulle få revolutionerande verkningar. Den skulle nämligen innebära att företagen konfiskerades med syndikalistisk teknik. SAF skulle bli en intresseförening för till obligationsinnehavare förvandlade aktieägare. Dessa skulle ju inte längre ha någon rätt att bestämma över företagskapitalet eller vinsten. Ett system med majoritet för de anställda i styrelserna förutsätter antingen att bolagsstämman blir maktlös eller att de anställda får majoritet där också. LO skulle förmodligen sprängas, eftersom det inte längre finnes någon för fackföreningarna gemensam motpart att mäta krafterna med. Solidaritet kräver något att hålla samman kring och någon att stå samlad mot. Solidariteten hos de anställda, som samtidigt realiter vore sina egna arbetsgivare, skulle i ett dylikt system gälla det egna företaget eller på sin höjd den egna branschen. Lönerna måste då bestämmas genom statliga diktat för att inte lönskillnaderna mellan tex framgångsrika

exportföretag och hemmamarknadens lågvinstföretag skulle bli orimliga.

Vad som skisserats i det socialdemokratiska programförslaget är egentligen ett steg i riktning mot ett jugoslaviskt system — men man vill inte taga steget fullt ut. Det kan man nämligen inte göra utan att sätta LO-byråkratins existens under debatt. Och vilken etablerad socialdemokratisk partiman skulle gå så långt. Det lär dröja innan det socialdemokratiska partiet engagerar sig för en politik, som måste föra det i konflikt med den centrala fackliga maktapparaten.

Om socialdemokratiens ideologiska ledning alltså avsvurit en marxistisk samhällsorganisation och i vart fall tills vidare nöjer sig med att halvhjärtat rekommendera syndikalistiska metoder, vad återstår då av den socialistiska läran. Inte mycket, dessbättre. Programförslaget är såtillvida att hälsa med glädje från motståndarsidan. Det innebär i själva verket en orientering i riktning mot en pragmatisk välfärdspolitik — bakom en dimridå av ovet mot det kapital och de vinster, som man vill göra de anställda delaktiga av och lära dem förvalta på ett effektivt sätt.

I vad mån programförslaget princip att arbete skall ge inflytande låter sig i praktiken förena med det av konservativa

och liberala höjda kravet på ägardemokrati lär visa sig efterhand. Men nog borde tiden nu vara inne för en seriös diskussion mellan regeringspartiet och oppositionen om hur ägardemokrati och företagsdemokrati skall gestaltas för att de anställdas inflytande inte skall bli en fiktion av samma typ som deras inflytande genom den fjärde AP-fonden.

Så värst länge till lär nämligen socialdemokraterna inte kunna lura löntagarna genom att kalla AP-medlen för "deras pengar" och påstå att dessa utövar inflytande över företaget, där den fjärde AP-fonden köpt aktier. Likheter med inflytandet i Statens Järnvägar är alltför påtagligt. Inte heller skulle löntagarna i längden låta sig nöja med glädjen att få se toppgestalter ur partiets och LO:s makteliter befolka de branschfonder, som nu utmålas som framtidens form för de anställdas deläggande, sedan må detta kallas för företagsdemokrati hur mycket som helst.

Den svenska socialdemokratin bereder sig på att säga farväl till Marx. Så långt, så väl. Den för framtiden mest intressanta frågan om partiets ideologiska huvudinriktning blir emellertid: kommer partiet också att kunna frigöra sig från den förkärlek för elitstyre och centralbyråkratisk dirigerings, som ytterst går tillbaka på den marxistiska idétraditionen?